

Obsah

Úvod	3
1 Verejné priestory	4
1.1 Charakteristika pojmov	4
1.1.1 Funkcie verejných priestorov	4
1.1.2 Všeobecné sociálne predpoklady pre fungujúci verejný priestor	4
1.2 História	5
1.2.1 Starovek	6
1.2.2 Stredovek	6
1.2.3 Barok	7
1.2.4 Klasicizmus	7
1.2.5 20. storočie	7
1.3 Obraz súčasného mesta	8
1.4 Dimenzie verejných priestorov	8
1.5 Súčasný obraz verejných priestorov	9
1.5.1 Znaký dobrého verejného priestoru	9
1.5.2 Nefungujúci model verejného priestoru	10
1.5.3 Slovensko	10
1.5.3 Verejné priestory v Nemecku a Rakúsku ako inšpirácia pre Slovensko	13
2 Vidiek	17
2.1 Rozdelenie vidieckych sídiel podľa veľkosti a charakteru	17
2.2 Štruktúra a architektúra vidieka	17
2.3 Verejný priestor vidieka	18
2.1.1 Príklady riešenia verejného priestoru vidieka na Slovensku	19
3 Cieľ	21
4. Metodika a materiál	22
4.1 Metodika	22
4.1.1. Získanie potrebných údajov a informácií a ich zhromaždenie	22
4.1.2. Spracovanie analýz	22
4.2 Materiály	28
4.2.1. Všeobecná charakteristika územia	28
4.2.2. Vymedzenie základných údajov a základná štruktúra mesta	28
4.2.3. Prírodné pomery	29

4.2.4. História Svätého Jura	31
4.2.5. Územný plán	33
5. Vlastná práca	36
5.1 Širšie vzťahy	36
5.2 Historická analýza	36
5.3 Funkčno priestorová analýza	36
5.4 Dopravná analýza	37
5.5 Analýza povrchov a mobiliáru	37
5.6 Inventarizácia zelene	38
5.7 Hmotová štúdia.....	40
6 Diskusia	41
7 Záver.....	43
8 Použitá literatúra	44

1 Úvod

Verejný priestor je miesto v urbanistickej štruktúre, ktoré nie je zastavané, je otvorené pre všetkých a všetkým prístupné. Pravidlom je, že sa nachádzajú na verejnom pozemku a slúžia širokej verejnosti. Do tejto kategórie radíme námestia, parky, ulice, pešie zóny, cintoríny, trhoviská, ihriská a podobne. Všetky tieto typy priestorov majú spoločný účel a to upevňovať ducha miesta a slúžiť ako obytný interiér mesta. Tiež majú poskytovať možnosť stretávania svojim obyvateľom a aj jeho návštevníkom.

V posledných rokoch sa rozvoj verejných priestorov na Slovensku posunul značne dopredu. To hlavne vďaka iniciatíve zo strany samosprávy, najviac viditeľné sú revitalizácie historických centier a námestí v obciach. K samospráve sa pridali rôzne občianske iniciatívy, ktoré podporujú zapojenie obyvateľstva do rozhodovania a tým zvyšujú funkčnosť.

Predmetom riešenia mojej bakalárskej práce sú vybrané priestory v obci Svätý Jur. Je to mestečko pri Bratislave, v ktorom je citeľný charakter vidieka. Má silnú vinársku tradíciu, ktorú je možné vidieť na každom kroku. Rozkladá sa na úpätí Malých Karpát, čo ho predurčuje na miesto na turistickú rekreáciu. Z južnej strany má hranicu so Šúrsnym lesom, ktorý je prírodná rezervácia.

Vybrané verejné priestory majú odlišný charakter. Prvým je priestor námestia, a zároveň je historickým centrom obce. Druhý je park na ulici Dukelská, ktorý v súčasnosti dopĺňa pomník padlých, a podľa predpokladov by mohol v budúcnosti slúžiť aj ako miesto oddychu. Mojou snahou bude analyzovať súčasný stav daných lokalít, s dôrazom na historické, funkčno-priestorové, dopravné podmienky, a tiež aktuálny stav zelene.

Táto práca bude slúžiť ako podklad ku návrhom riešenia vybraných verejných priestorov obce Svätý Jur a poskytne materiál na ich kvalitné spracovanie.

1 Verejné priestory

1.1 Charakteristika pojmov

Pojem „verejný priestor“ je chápaný ako vonkajšie, verejne prístupné priestranstvo, na ktorom sa realizujú rôzne činnosti (organizované aj neorganizované) rôznych skupín ľudí, aj individuálne. Ide teda o záhrady a parčíky, zelené plochy, priestranstvá na sídliskách, menšie námestia, priestory okolo verejných budov a podobne. (Miková, Paulíková, Paulíniová, 2010)

„Verejný priestor definujeme aj ako miesto verejnosti bežne prístupné, teda také, ktoré nie je ohradené alebo uzamykané. Je prístupný všetkým občanom bez ohľadu na ich pohlavie, rasu, etnicitu, vek alebo socioekonomickú úroveň.“¹ Tak isto musí byť prístupný širokej verejnosti väčšiu časť dňa. Aj keď absentuje sociálna selekcia, platia v ňom pravidlá, určené majiteľom. Ním je najčastejšie verejná správa.

1.1.1 Funkcie verejných priestorov

Okrem technickej a nezanedbateľnej estetickej funkcie, majú verejné priestory význam v súvislosti s okolím. Mali by vytvárať priestor pre *genia loci*, teda ducha miesta. Genius loci bol pôvodne bôžik v rímskej mytológii, ktorého úlohou bolo ochraňovať určité miesto alebo oblasť. (http 4)

Dnes tento výraz označuje určitú nenapodobiteľnú atmosféru daného miesta, najčastejšie sú to miesta historické. Prechováajú v sebe tajomstvo, vďaka svojmu veku, a rešpekt kvôli nenahraditeľnej spoločenskej hodnote. Ako ľudia - obyvatelia i návštevníci - vnímajú verejný priestor, ako sa v ňom cítia a či sa s ním dokážu identifikovať ovplyvní v prvom rade kvalitu ich spoločenského života.

1.1.2 Všeobecné sociálne predpoklady pre fungujúci verejný priestor

Napriek tomu, že verejné priestory sú určené širokej verejnosti, pri každom priestore už v priebehu jeho tvorby a plánovania si volíme postavu dominantného užívateľa. Pojem „dominantný užívateľ“ označuje skupinu ľudí, ktorí majú k danému územiu vzťah denne ho využívajú, alebo ním aspoň prechádzajú. Spájajú ich vlastnosti, zvyky, alebo denný režim (napríklad mamičky s deťmi).

¹ <http://www.pps.org/placemaking>

Fakt, že priestor je určený pre ľudí, limituje vzdialenosť od obytných blokov, prípadne centrálného, frekventovaného bodu. Dôvodom nie je len ochrana, ale tiež sociálne hľadisko. Spoločné využívanie verejných priestorov upevňuje miestnu komunitu. Na to je vhodné klásť dôraz špeciálne pri riešení obcí. Vhodná je aj blízkosť iných miest, kde sa ľudia stretávajú. Napríklad školy, kultúrne inštitúcie a podobne. Naopak ako úplne nevhodné na vytváranie verejných priestorov označujeme miesta mimo zastavanej plochy, kadiaľ ľudia iba rýchlo prechádzajú a nemajú dôvod sa zastaviť.

Tvorba verejného priestoru je zmena systému a vyžaduje strategické riešenie. Musí nadväzovať na mesto ako celok aj budovy v jeho tesnej blízkosti, určujúce jeho hranice. Štruktúra mestského priestoru je podradená potrebám a túžbam jeho obyvateľov. Verejný priestor je priestor, ktorý nepatrí nikomu a všetkým zároveň.

„Aby verejný priestor mohol slúžiť všetkým ľuďom, je potrebná jeho bezbariérovosť a flexibilita. V súčasnej tvorbe je nevyhnutné sprístupniť každú verejnú budovu alebo verejný priestor aj ľuďom s hendikepom.“²

Napriek tomu, že sa do povedomia ľudí dostáva osveta proti diskriminácii, na Slovensku nájdeme množstvo príkladov ako bezbariérový vstup nemá vyzeráť. Už pri stavbe, alebo rekonštrukcii je nutné apelovať na využívanie prvkov ktoré umožňujú jednoduchý prístup. Je veľmi vhodné použiť aj prvky mobiliáru, ktoré budú aj hendikepovaných ľudí do riešeného priestoru pozývať. Tento bod nie je možné dodržať vo všetkých prípadoch, napríklad pri tvorbe parkov v prírodno-krajinárskom štýle s modeláciami terénu, je veľmi dobré, poskytnúť alternatívu.

1.2 História

Verejné priestory z historického pohľadu podliehajú rozdeleniam podľa: funkcie, doby vzniku, doby dosiahnutia vrcholu účelnosti, účelu na ktorý sa používa v súčasnosti a podobne. Priestory miest nie je možné jednoznačne rozdeliť. Tieto nejasnosti sa dajú vysvetliť jednoducho. V minulosti verejné priestory spájali viac funkcií, v priebehu dôb sa vyvíjali. V porovnaní histórie a súčasnosti verejných priestorov sa zmenil hlavne spôsob a príčina ich vzniku. Zatiaľ čo v minulosti vznikali úplne spontánne a v etapách, dnes využívame územné plánovanie. Tiež tieto priestory plnili omnoho viac funkcií ako dnes a boli charakteristické svojou vysokou flexibilitou v čase a priestore. Na rozdiel od dnešných dní boli všetky verejné priestory plne využívané a ich

² <http://www.pps.org/placemaking>

potrebnosť na danú funkciu bola jednoznačná. Aj z tohoto dôvodu nám mnohé z nich slúžia dodnes, niektoré s rovnakou, iné so zmenenou funkciou. (http 3)

Tab. 1 Porovnanie histórie a súčasnosti verejných priestorov

„História pri tvorbe VP	Súčasnosť pri tvorbe VP
- Neplánovaný postupný vznik „spontánnosť“	- Zväčša jasne funkčne vymedzené VP
- Vysoká agregácia funkcií	- Hierarchia sa stráca v ekonomike územia (zahusťovanie CMZ, sídliská panelákov)
- Vysoká flexibilita v priestore a čase	- Investori nereagujú na skutočné spoločenské objednávky, jediný partner VP je obec !
- Čitateľná hierarchia	- Územné plánovanie – uvedomelá regulácia funkcií v území
- Reálne spoločenské potreby	- Multifunkčnosť stráca význam pri VP s cieľovou skupinou
- Trvácne nadčasové riešenie	- Riešenie viazané na okolité funkcie, hrozba ďalšieho zahusťovania , vysoká dynamika
- Kultúrno – spoločenské hodnoty	- Esteticko – krajinárske hodnoty ³

1.2.1 Starovek

Aténska agora- bol prvý verejný priestor v starom Grécku. Jeho hlavnou funkciou bolo slúžiť ako miesto na trhy v doobedných hodinách. Popri tom sa ale využíval na verejné bohoslužby, vyhlasovali sa tu rozhodnutia panovníka, organizovali cvičenia vojakov. Prirodzene sa z neho stalo aj miesto na stretávanie slobodných občanov, ktorí chceli vyjadriť svoj názor. Najmä táto funkcia z agory spravila neodmysliteľnú časť gréckych mestských štátov. Neskôr sa okolo nej začali stavať dôležité budovy občianskej vybavenosti a tak sa stala centrom mesta. (http 3)

Forum Romanum- nachádzalo sa v Ríme a bolo jeho centrom. Kvôli jeho vzniku bol dokonca nutný zásah na odvodnenie bažín, ktoré sa na tomto mieste nachádzali. Pôvodne tu bolo podobne ako v agore miesto na trhy, no postupom času sa trhy presunuli za mesto a fórum sa stalo centrom spoločenského a politického diania. V rámci toho sa tu odohrávali aj súdne procesy a prísť na ne mohla široká verejnosť. Osou fora bola Via Sacra, čo symbolizovalo politickú a náboženskú moc. (http 3)

1.2.2 Stredovek

Moc sa presunula do rúk cirkvi a tým pádom aj miesta stretávania sa boli najčastejšie sakrálne stavby. Okrem nich sa ale ľudia často stretávali na námestiach, kde sa zúčastňovali na verejných súdoch a popravách. V rámci primárnej infraštruktúry,

³ http://www.ekopolis.sk/stranka_data/subory/claiming-public-spaces/sobota-zvolen-vp-na-web.pdf, s. 4

ktorá v tomto období fungovala, by som ako raritu označila verejné studne a kašny. Využívali ich a stretávali sa pri nich v tomto období všetci obyvatelia mesta.(http 3)

1.2.3 Barok

Barok oživil a vdýchol dušu stredovekým kamenným námestiam. Nachádzame prísnu osovú súmernosť a na verejné priestranstvá sa umiestňujú sochy. Na fontánach sa objavujú typickí anjelikovia a podobné motívy. V čase epidémií more sa v strede námestia umiestňujú morové stĺpy. Pribúdajú nové typy verejných priestorov, okrem námestí začínajú vznikať záhrady v rámci palácových dvorov. V baroku boli veľmi obľúbené živé ploty a strihané kry.(Miková, Paulíková, Paulíniová, 2010)

1.2.4 Klasicizmus

V tomto období ľudia začali búrať hradby a ochranné ohradenia okolo mesta. Tým automaticky do mesta vošlo viac svetla a vzniklo množstvo voľného priestoru, najmä v okrajových a prímestských častiach. Mestá výrazne rozšírili plochy zelene. Práve v klasicizme vznikali bulváre, zelené nábrežia, a zelené plochy pred reprezentačnými budovami. Formou a rozsahom zelene sa začala prejavovať miera bohatstva a kultúra. (Miková, Paulíková, Paulíniová, 2010)

1.2.5 20. storočie

Napriek odlišnostiam jednotlivých typov miest, znaky a funkcie mesta vieme zhrnúť do troch základných bodov, ktorým slúžilo vždy. Mesto vždy fungovalo ako miesto zhromažďovania, obchodu a dopravy. Námestia a ulice boli využívané na stretávanie sa, kde vznikali vzťahy medzi obyvateľmi mesta, a jeho návštevníkmi. Úplne špecifický model bol v malých mestách, kde sa všetci poznali. Ulice a námestia slúžili aj doprave, ktorá zaisťovala prístup a zlepšovala funkčnosť jednotlivých zložiek mesta. Premiestňovali sa osoby, prevážal sa tovar. V najstarších modeloch miest, kde sa väčšina transportu uskutočňovala pešo, existovala rovnováha medzi stretávaním sa, obchodovaním a dopravou. (Gehl, Gemzøe, 2002)

Okolo roku 1900 zavedenie električkovej dopravy a rozšírenie bicyklov zasiahlo do prepravy osôb a umožnilo výrazný rozvoj služieb. Situácia vo využívaní verejných priestranstiev mesta sa dramaticky zmenila s rozvojom automobilovej dopravy, ktorá sa stala dominantnou po druhej svetovej vojne. Všadeprítomná rýchla automobilová doprava nemohla fungovať súčasne s funkciami stretávania sa a trhu. Predchádzajúcu rovnováhu vystriedal konflikt. Nasledoval rýchly vývoj informačných technológií,

trhovisko bolo vykázané z mesta do privátneho sektoru. Tým stratilo svoje postavenie. Tradičná rola priestoru stratila svoj charakter aj význam. (Gehl, Gemzøe, 2002)

1.3 Obraz súčasného mesta

Zmena komunikačných technológií odobrala mestu a jeho verejným priestorom jednu jeho funkciu. Napriek tomu ľudia majú potrebu tieto priestory vyhľadať. Stále tu vychovávajú deti, aj na krátky čas si radi sadnú do parku, a podobne. Tento záujem o verejný priestor bol postrehnutý za posledných 30 až 40 rokov. Je to priama reakcia na stále obmedzenejšie možnosti života v meste. Veľa miest sa snaží vytvoriť podmienky pre život prijateľnejšie.

Ako príklad toho, že ľudia naozaj vyhľadávajú tradičný model mestskej štruktúry, uvádzam Viedeň. Podľa ankety a prieskumu väčšina domácich obyvateľov uprednostňuje nákupy na peších zónach pred nákupnými centrami. Podľa prieskumov je tak aj v Rotterdame, Kodani, Berlíne, Mníchove a mnohých iných veľkých mestách západnej Európy, ale aj severnej Ameriky. (Erbelová, 2009)

1.4 Dimenzie verejných priestorov

Verejné priestory zahŕňajú široký záber užívateľov, spadajú pod viacero úradov a zasahujú viacero odborov, preto logicky ho môžeme vnímať z pohľadov viacerých povolání a podobne. Použijem rozdelenie na dimenzie podľa Paulíkovej, 2010.

Fyzická dimenzia- táto dimenzia zahŕňa geografiu daného miesta, čiže terén, pôdu na ktorej sa nachádza, prostredie, a priestorové usporiadanie. Tiež sem zaradíme prvky malej a veľkej architektúry. Veľkou časťou charakter miesta dotvára materiál, ktorý v okolí prevláda na mobiliári, dlažbe, a podobne. „Materiálna podoba sídla nám dáva jasne najavo, či sme v určitých miestach vítaní, alebo nie. Je odpozorované na ľudskom správaní, že ak sa viaceré skupiny stretávajú pri každodennom pohybe s nástrahami, či bariérami, potom často stoja pred dobrovoľnou voľbou sociálnej izolácie. Tak sa mesto a verejné priestory stávajú pomaly a plazivo miestom fyzicky zdatných ľudí, ktorým nerobí problém bariéry zdolať, mesto spotrebiteľov a konzumentov.“⁴

Sociálna dimenzia- Práve táto časť spektra významu verejných priestorov je veľmi pozoruhodná. Ako som už spomínala, verejné priestory od nepamäti slúžili ako miesto na stretávanie sa. Možnosť stretnúť iných ľudí je práve jedným z lákadiel. Zdieľať

⁴ Miková K., Paulíková M., Paulíniová Z.: Verejné priestory, Bratislava: Ekopolis, 2010

priestory s ostatnými ľuďmi, stať sa súčasťou komunity a stotožniť sa s ňou, v ľuďoch vyvoláva pocit bezpečia. Verejný priestor umožňuje a stimuluje interakciu a komunikáciu. (Miková, Paulíková, Paulíniová, 2010)

Politická dimenzia- Politika aj v oblasti verejných priestorov zasahuje ľudí, ktorí sa venujú ich tvorbe, respektíve údržbe alebo rekonštrukciám. Osoby, ktorých sa to týka, by sme vedeli rozložiť do troch základných skupín: investor, verejná správa a občania. Koncom minulého storočia bol problémom málo kvalitných priestorov práve pre nedostatok odbornej verejnosti. Potom ale vznikali verejné priestory, ktoré neplnili svoju funkciu, alebo nemali konkrétnym obyvateľom čo ponúknuť. Preto ostali nevyužívané, ako napríklad detské ihriská na sídliskách s dominantným užívateľom v dôchodkovom veku.

Environmentálna dimenzia- Niet pochýb o tom že základným prvkom dobrého verejného priestoru je aj zeleň. Jej funkcia zmierňovať klimatické výkyvy, poskytovať oddych pre fyzickú aj psychickú stránku je neodhateľná.

Ekonomická dimenzia- Pri plánovaní, respektíve realizácii verejného priestoru je nutné pozerať nie len na konkrétny rozpočet určený na realizáciu, ale aj na financie nutné pri udržiavaní. Ideálnym riešením je nájsť kompromis čo najbližšie bezúdržbovosti a funkčnosti. Málokedy je to ľahká úloha a je nutné odmietnuť variant nízkej ceny na úkor kvality. V prípade verejných priestorov totiž zodpovedáme za bezpečnosť všetkých užívateľov.

1.5 Súčasný obraz verejných priestorov

1.5.1 Znak dobrého verejného priestoru

Podľa prieskumu tisícok verejných priestorov, ktorý vyhotovilo občianske združenie Project for Public Spaces v New Yorku, boli jednoznačne určené prvky, ktoré musí dobrý verejný priestor obsahovať. V podstate sa jedná o štyri kľúčové vlastnosti od ktorých sa odvíjajú ďalšie.

Verejný priestor musí byť prístupný. Medzi najlepšie fungujúce a účel spĺňajúce verejné priestory patria práve vďaka tejto vlastnosti miesta v blízkosti škôl, v okolí nákupných centier a podobne, kde sa prirodzene funkcia verejného priestoru kombinuje s druhou.(<http> 4)

Ďalším bodom je zdieľanie. Zdieľanie určitej činnosti, alebo motivácií k niektorej aktivite. Môže ísť o športovanie (veľké šachy, petanque,...), záujem o rovnaký štýl (umelecké plastiky) alebo iné aktivity, ktoré spájajú ľudí rovnakej vekovej alebo sociálnej kategórie (detské ihriská, skate parky a pod.) (http 4)

Tým sa dostávame k ďalšej podmienke dobrého verejného priestoru a tou je, že má byť pre všetkých. Aj pre ľudí ktorý z toho mesta pochádzajú a priestor využívajú každý deň, čiže nesmie byť pre nich nudný, a zároveň má zaujať turistov a náhodných okoloidúcich. Ideálne je, ak spája aj záujmy pre viac ako vekových kategórií. (http 4)

Ako posledný, no nie nepodstatný bod uvediem, požiadavky na pohodlie a estetiku verejného priestoru. Do tohoto bodu zahŕňame aj fakt, že štýl, v ktorom sa bude náš priestor niesť, musí súhlasiť, alebo minimálne nekонтastovať so štýlom okolitých budov. V prípade obcí so štýlom celého mesta. (http 4)

1.5.2 Nefungujúci model verejného priestoru

To isté občianske združenie taktiež diagnostikovalo najčastejšie príčiny, prečo niektoré verejné priestory neplnia funkciu. Hlavnou príčinou tohoto javu môže byť, že obyvatelia mesta nepodporujú obnovu verejného priestoru a tým pádom ho nebudú ani využívať. Rovnako zbytočné je, ak ide o priestor izolovaný, alebo vzdialený od obydli. V prieskumoch sa zistilo, že najmä v menších mestách býva problémom obnova a výstavba detských ihrísk na apelovanie rodičov. Deti odrastú a priestor ostáva nevyužitý. Pre Slovensko je špecifický problém s byrokraciou. Mnoho projektov nemôže byť dokončených a miesto kvalitných verejných priestorov máme staveniská. (http 4)

1.5.3 Slovensko

Slovensko je krajina na ktorej 40 rokov socializmu, počas ktorých sa z umenia mohol uplatniť iba socialistický realizmus, zanechalo svoje stopy. V tomto období sa napáchali veľké škody na pôvodných verejných priestoroch, dovtedy plne fungujúcich, napríklad na historických námestiach. Stavali sa obrovské sídliská, ničili historické pamiatky, a dehonestovali sakrálne a šľachtické stavby. Postupné vyradovanie zelene z miest je proti ľudskej prirodzenosti. Tvorila sa tak mestá, ktoré svojím vzhľadom a charakterom skôr odpudzujú, než vytvárajú domov pre ľudí.

Za posledných dvadsať rokov sa začali ľudia skutočne zaujímať aj o tento rozmer svojho životného priestoru. Vznikali občianske združenia, a iniciatívy, ktorých

záujmom je práve upozorniť na túto skutočnosť a potrebu. Na Slovensku by som rada dala do pozornosti najmä projekt „mestské zásahy“, ktorý vytvorili mladí slovenskí architekti a záhradní architekti. Venuje sa alternatívnym riešeniam priestoru v Bratislave a prináša osvieženie do zväčša tradičných a konzervatívnych návrhov. Nie len tento projekt, ale aj veľa ďalších prinášajú nový pohľad na riešenie verejných priestorov ako na miesto pre každodenný život a zároveň spetrenie prehliadky mesta pre návštevníkov.

1.5.3.1 Žilinská stanica

Stanica v budove starej železničnej zastávky Žilina-Záriečie a jej blízkeho okolia je prevádzkovaná občianskym združením Truc sphérique, ktoré vzniklo v roku 1998. Od roku 2003 spája nezávislý

Obrázok 1 Žilinská stanica (Benčíčová, 2011)

kultúrny priestor, umelecké laboratórium a kolektív aktivistov. Využili symboliku „prestupného uzla“, ktorý sa má stať uzlom umenia, kde sa kriticky uvažuje, tvorí a vzdeláva. Stanica patrí do medzinárodnej siete nezávislých kultúrnych inštitúcií (napríklad network Trans Europe Halles), ktoré vznikli na báze občianskych iniciatív mladých ľudí revitalizujúcich prázdne industriálne a obchodné objekty na priestory pre súčasné umenie a kultúrno-sociálne aktivity. Na Slovensku je Stanica spoluzakladateľom Antény - siete pre nezávislú kultúru. Okrem festivalov, predstavení, koncertov, premietaní, výstav, workshopov, rezidenčného centra pre mladých umelcov, kaviarne a ďalších aktivít, Stanica naďalej slúži ako čakáreň a predajné miesto lístkov na vlak zo Žiliny do Rajca. Výsledkom je zaujímavé spojenie progresívnych kultúrnych, vzdelávacích a spoločenských aktivít s verejným priestorom. ([http 7](http://7))

1.5.3.2 Eurovea v Bratislave

Tento projekt, ktorý zahŕňa polyfunkčný komplex, mnoho kritikov označuje ako architektonickú integráciu do Európy. Odrazilo sa v nej množstvo snahy, vydanaj investorom. Jeho cieľom bolo rozšíriť centrum Bratislavy a veľkosťou, štýlom a materiálom zapadnúť do okolitého prostredia. Komplex dokonale ladí s blízkou

budovou nového Slovenského národného divadla, aj s vysokými budovami bánk. Úspech kompozície ale nezávisí iba od týchto faktorov, ale aj od priestoru, ktorý je v okolí centra pre ľudí. Bolo vytvorené námestie s dominantnou sochou, miestom na posekanie, wi-fi signálom a vyvýšenými záhonmi. Veľmi dobre využité, moderne a vkusne riešené je aj nábrežie. Je na ňom použitých viac ako 15 tisíc metrov štvorcových trávnik a 300 kusov nových stromov. Súčasťou nábrežia je veľké schodisko, ktoré spĺňa aj funkciu lavičiek. V slnečné dni sa na tomto mieste stretávajú všetky vekové kategórie. Ľudia tu oddychujú, pracujú, prechádzajú sa, majú pracovné stretnutia aj rande, športujú. Tento typ verejného priestoru, zahŕňajúci toľko vekových a sociálnych skupín, je typický pre západoeurópske krajiny a na Slovensku nemá obdobu.

Obrázok 2 Nábrežie pri Eurovea (Gavalcová, 2010)

1.5.3.3 Kasárne Kulturpark Košice

Kasárne sú účelovo postavený komplex budov z konca 19. storočia s industriálnym rázom, ktorý je zasadený do historického parku a nachádza sa bezprostredne blízko centra mesta. Kultúrne centrum vytvára priestor pre

stretávanie sa, tvorbu, spájanie a prezentáciu rôznych druhov a žánrov umenia väčšinou mladých ľudí, ktorí sa vyhýbajú mainstreamu. Nachádzajú sa tu prezentačné priestory, ateliéry, kreatívne štúdiá, priestory pre organizovanie workshopov, kancelárie pre administratívu centra, letné kino a park. Program nezávislého kultúrneho centra sa snaží v sebe obsiahnuť najrozmanitejšie formy umenia, a preto je vystavaný na presných dramaturgických líniách. ([http 8](http://8))

1.5.4 Verejné priestory v Nemecku a Rakúsku ako inšpirácia pre Slovensko

Zo zahraničných príkladov riešenia verejných priestorov som si z viacerých dôvodov vybrala tieto dve Slovensku blízke krajiny. Hlavným bol fakt, že sú to vyspelé krajiny, ktoré rozsiahlosťou, početnosťou a atraktivitou mestských verejných priestorov patria medzi najvyhľadávanejšie. Kompozície v ich mestách bývajú predmetom obdivu odbornej verejnosti, ale aj bežného turistu.

Mestá ako Berlin, München, Wien spájajú charakter veľkomesta, ktorý vyvážené dopĺňajú prvky zelene a historické pamiatky. Ich pomer, rozmiestnenie, a mnohé ďalšie nástroje priestorovej kompozície určujú, ako bude návštevník priestor vnímať. Nezáleží na tom, či sa jedná o odborníkov alebo laikov. Ani laik nepotrebuje špeciálne informácie, aby vedel, kde sa cíti príjemne. (Pile, 2000)

S uvedenými krajinami máme spoločné geografické a klimatické podmienky, porovnateľnú veľkosť miest a mieru osídlenia, ale napriek podobným podmienkam mestských priestorov sme akoby o krok pozadu. Ich skúsenosti by mali nám slúžiť, aby sme sa z ich spôsobu mestského plánovania inšpirovali pri tvorení a využívaní mestských priestorov, a tiež pomáhajú poučiť sa z cudzej chyby.

Vo vytrváraní a integrovaní zelených plôch v meste bol priekopníkom nemecký architekt Mies van der Rohe. Demonštroval myšlienku tzv. „univerzálneho priestoru“, ktorá je v súčasnom vývine slovenských verejných priestorov kľúčovou. Podporil ju svojím dielom skleneného úkrytu pri Národnej Galérii v Berlíne a mnohými ďalšími. Patril do skupiny umelcov v Nemecku fungujúcej koncom 19. a začiatkom 20. storočia. Patril sem napríklad aj Hans Scharoun. Jeho zásluhou bolo, že úpravou priestoru Berlínskej koncertovej haly a jej okolia sa toto miesto stalo centrálnym priestorom, pri koncertoch naplneným obecnstvom. (Pile, 2000)

Rakúsko má taktiež svoje historické prednosti pozývajúce širokú verejnosť. Raritou je tu skupinka žien, ktoré sa venujú vnášaniu umenia do miest formou zelene. Zameriavajú sa na Dolné Rakúsko. Tam okrem návrhov na vylepšenie kompozičného rozmeru zelene organizujú aj letné kino, pouličné divadlo a iné návrhy na zvýšenie využívanosti ulíc, parkov, námestí. Výrok Liese Prokop uvedený hneď v úvode ich publikácie *Public Art Lower Austria* vystihuje ich cieľ aj nadšenie pre vec. Znie:

„Nápady, pozície, konflikty, diskutovanie, zlyhanie, úspechy, bolesť, priateľstvo: Umenie vo verejnom priestore patrí do tohoto sveta.“⁵

1.5.4.2 Konstantinplatz, Trevír, Nemecko

Trevír je historické mesto, založené starými Rimanmi. Od tej doby sa zachovali niektoré prvky na obranu mesta, amfiteáter, kúpele a bazilika. Tá je dobre zachovaná. Architektovi O. M. Ungersovi sa podarilo vytvoriť pomocou jednoduchých geometrických línií

nadčasové dielo. Ide o riešenie spojenia Obrázok 4 Konstantinplatz (maps.google.com) námestia, baziliky, a náhodne roztrúsených mestských domov oproti nej. Tretiu stranu zdôrazňuje večerné osvetlenie. Lemuje základný tvar námestia, ktorým je štvrtoblúk. Pri bazilike znížená plocha paradoxne poskytuje výhľad a je s ňou spojený aj vstup do záhrad, bývalých rímskych kúpeľov za námestím. (Gehl, Gemzøe, 2002)

Námestie je obnovený verejný priestor, s novým pohľadom na riešenie kompozície. Plocha námestia samotného je obkolesená monumentálnymi stavbami. Aj jeho dlažba je kombináciou stôp po Rimanoch, ako to naznačujú pozostatky stavieb v strede námestia. Hlavné plochy majú novú štvorcovú dlažbu. Celá kompozícia je riešená jednoznačnými rysmi. Veľmi čistými a výstižnými líniami autor dokázal uzatvoriť zdanlivo rozhádzaný stred mesta.

1.5.4.3 Rathausplatz St. Pölten, Rakúsko

Radničné námestie v tomto historickom mestečku je jednoduchý dláždený priestor so zasadenými prvkami mobiliáru. Jeho opravu mal na starosti architekt B. Podrecca. Pred zahájením tohoto projektu sa stredoveké centrálné námestie využívalo ako hlavné mestské parkovisko. Jeho funkciu prebralo podzemné parkovisko pod námestím a prízjazd z takmer každej uličky je pohodlnejší ako pôvodné parkovanie na námestí. (Gehl, Gemzøe, 2002)

⁵ Prokop L., Blass-Plaatcher K.: Public Art Lower Austria, Wein: SpringerWienNewYork, 2004

Námestie ako kompozičný nástroj používa rytmus. Vytvárajú ho varianty ornamentov a

Obrázok 5

Rathausplatz (www.austria.info)

materiálov dlažby. Toto

uloženie by mohlo pôsobiť priam nudne, nebyť doplnujúcich expresívnych svietidiel. Spojenie stredovekého námestia a výrazných moderných lúč dodáva miestu teatrálnosť.

1.5.4.4 Landschaftspark Duisburg Nord, Nemecko

Landschaftspark Duisburg Nord, vybudovaný okolo starej masívnej oceľiarne, prezentuje radikálne odlišný prístup k riešeniu základnej verejnej zelene a voľnočasovým zariadeniam. Dlhodobým plánovaním za pomoci prirodzeného organického vývoja, ekologických procesov a zapojením rastlín daného stanovišťa dosiahli kvalitnú obnovu poškodeného miesta. (Cumberlidge, Musgrave, 2007)

Pôvodný návrh mal byť podstatne menšieho rozsahu, časom sa ale radiála

priestoru rozširovala a začali sa sem integrovať ľudia z okolitých miest. Park má dnes vlastnú komunitu pravidelných návštevníkov, ktorí v si zo spektra poskytnutých činností, môžu vyberať. Na ploche 23 hektárov sa nachádzajú cestičky, ktoré návštevníka povedú napríklad k obrovskému múru využívanému ako lezecká stena, alebo do pokojnej časti parku s promenádou a bývalými čističkami odpadových vôd. Tie sú dnes premenené na ekologické vodné záhrady. Ich tok zabezpečuje veterná energia z konštrukcie mlyna, pôvodne sila.

Obrázok 6 Landschaftspark (J. Dickmann, 2008)

1.5.4.5 Námestie v Hall, Rakúsko

Tento priestor je navrhnutý na dve hlavné aktivity, a to na prechádzky a relax. Architekti Auböck a Kárász za týmto účelom spojili mestské prostredie s prvkami z prírody, ktoré upokojujú myseľ. (Losantos, 2000)

Na ploche námestia sú vytvorené akési ostrovčeky v kamennej dlažbe. V najväčšom z nich je zasadená *Salix alba*, ktorá ako sotelér je mulčovaná javorovou korou. Táto časť predstavuje zónu určenú na prechádzky. Druhou je „Bamboo garden“ určená skôr na posedenie. Poskytuje tieň a súkromie. Kompozícia lavičiek nabáda k relaxácii, pri výhľade na

Obrázok 7 Námestie v Hall (Posch.2005)

hory.

2 Vidiek

Obec je samostatný sídelný celok, ktorý tvorí jedno alebo viac sídiel s vlastnou infraštruktúrou.

Vidiecka obec je sídlo alebo zoskupenie sídel s malým počtom obyvateľov prevažne do 2000. Dominujú funkcie: poľnohospodárska, rekreačná a obytná, charakteristická je nízka vidiecka zástavba. (Ferko, 1987)

2.1 Rozdelenie vidieckych sídiel podľa veľkosti a charakteru

- Prechodné: Sú to horské a podhorské sídelno-hospodárske typy sídiel, napr. salaše,
- Trvalé: Vidiecke sídla malej plochy skupinového alebo individuálneho rozloženia obytných a hospodárskych domov ktoré sa venujú najmä poľnohospodárskej výrobe a ťažobnej činnosti. Do tejto skupiny radíme lazy, kopanice, osady, štále a podobne.
- Viesky: sú malé typy dedín s menším počtom domov a obyvateľov. Tvoria prechod medzi roztratenými typmi sídiel a sústredenými väčšími typmi vidieckych sídiel. Majú niekedy slúžiť ako jadrá roztratených sídiel. (Ferko, 1987)

2.2 Štruktúra a architektúra vidieka

Vidiecku krajinu zaraďujeme pod statickú sídelnú štruktúru. Tvorí u nás základ štruktúry osídlenia. Je jednoduché definovať ju aj na základe veľkosti. Z hľadiska krajinného rázu delíme typy vidieckeho osídlenia na obce s počtom obyvateľov do 200, nad 200 a do 1000 a vyššie. Pre krajinu a krajinný ráz je toto osídlenie z ekologického hľadiska najvhodnejším. (Löw, Michal, 2003)

Čím dlhšie obýva človek určité miesto, tým lepšie si v ňom usporiada svoje teritórium. Terciárna krajinná štruktúra tohoto rázu je hlavným bohatstvom nášho vidieka. Typ vidieckeho osídlenia je špecifický svojím tvarom. Keďže ide o najstaršie sídla, svoje hranice máva ustálené. Ich tvar vznikol prirodzene, teda končia tam, kde pre ľudí neboli vhodné podmienky. Sú totožné s hranicou lesa, okrajom rieky a podobne. Keď sa obce z rôznych dôvodov začali druhotne rozrastať, túto hranicu určovala vzdialenosť od centra.

Jedným zo znakov vidieckeho sídla sú nízke rodinné domy. Sú špecifické svojou premenlivosťou, prispôbili sa životu svojich obyvateľov v danom období. Štýl výzdoby fasád domov závisí skôr od lokality ako od historického obdobia, naopak

v mestskej architektúre vnímame na architektúre vplyvy umeleckých slohov. Pri stavaní dedinského domu boli vidiečania nútení viac sa zaoberať prírodnými podmienkami ako mešťania. Napríklad orientácia vidieckych stavieb voči svetovým stranám je výsledok pozorovaní klimatických javov generácií. Aj ozdobné prvky zväčša majú svoju funkciu. Tiež sa na stavbách v dedine odrazilo, kedy ekonomicky prosperovala, a keď sa jej nedarilo, ozdoby na tradičnej architektúre nachádzame v menšej miere. Z týchto pozorovaní odvodzujeme typickú vlastnosť dediny, že je na zmenu okolností citlivejšia ako mestská štruktúra. Hlavným spôsobom zárobku na vidieku ostáva poľnohospodárstvo a chov dobytka, v konkrétnom prípade Svätého Jura je to vinohradníctvo a vinárstvo. To umocňuje väzbu obyvateľa s prírodou.

2.3 Verejný priestor vidieka

V profile tradičného vidieckeho sídla sa typy verejných priestorov opakujú. Námestie, buď jedno alebo viacero, sa nachádza pri dominante dediny. Tou je obecný úrad, kostol, morový stĺp, pomník a podobne. Útulné dedinské priestory a pokojný životný štýl obyvateľov nevyžaduje priestory na aktívnu relaxáciu. Na uliciach sa zdržiavajú a stretávajú hlavne osamelí starší ľudia, ktorí už nepracujú, aby si s rovesníkmi spríjemnili deň. Spätosť dediny s prírodou k nej umožňuje rýchly prístup. Preto nie je nutné do priestorov obce vkladať parky veľkých rozmerov. (Carr, Francis, Rivling, 1992)

Vidiecke prostredie, so svojimi špecifikami, pre svoje zachovanie a rozvoj vyžaduje rozdielny prístup pri plánovaní. Základný rozdiel je mierka priestoru, v ktorej sa sa pohybujeme. Správne funkčné usporiadanie prvkov ponúka menej možných riešení. A chyby v návrhu majú v malom priestore väčšiu vážnosť a pútajú viac pozornosti. Dedinské prostredie sa odlišuje vzťahmi jeho obyvateľov. Zatiaľ čo v meste niektorí nepoznajú ani susedov, v dedine sa poznajú všetci. Tým je vyriešená funkcia tvorby komunity, ktorú v mestách plnia verejné priestory. Z týchto pozorovaní sa dá vyvodiť, že vidiecke prostredie má na svoje priestory nižšie nároky. Hlavnou funkciou ostáva reprezentácia, doplnkovou pasívny oddych obyvateľov.

2.1.1 Príklady riešenia verejného priestoru vidieka na Slovensku

2.3.1.1 Urbanistická štúdia centra mesta Vrútky mesta

V roku 2007 sa podieľal autorský tím Ing. arch. Ľudovít Jankovič, Ing. arch. Radovan Jankovič, Ing. Nataša Paulínyová, Ing. Štefan Tropp, Pavol Hlinka, Ing. M. Bartek na vypracovaní urbanistickej štúdie centra mesta Vrútky. Tento projekt má isté prvky veľmi podobné a niektoré aj spoločné ako mesto Svätý Jur. Obe majú štatút mesta, ale zachovali si dedinský charakter. Aj v tomto projekte bolo hlavným cieľom riešenie námestia. Venujú tu pozornosť analýzam dopravy, rozloženia funkcií v priestore, analýze zelene aby zvýšili funkčnosť a prístupnosť námestia ako oddychovej mestskej zóny. Zároveň nesmie byť zanedbaná reprezentatívna funkcia, ktorú toto námestie spĺňa. Vo Vrútkach bola snaha zdôrazniť charakter mesta ako súčasť aglomerácie nadväzujúcej na mesto Martin. Oficiálne boli Vrútky od Martina oddelené až roku 1990, čo viedlo k ráznej zmene vnímania, respektíve absencie centrálného verejného priestoru. Preto bol roku 2001 vypracovaný nový územný plán pre mesto Vrútky. V ňom bolo jednoznačne zhodnotené, že v dôsledku nesamostatného vývoja sa mesto nedokázalo vyvíjať samostatne a preto v ňom nenachádzame prvky typické pre verejný priestor.([http 9](#))

Cieľom autorov urbanistickej štúdie bolo zabezpečiť čo v najvyššej miere priestorovo-funkčné riešenie centrálného mestského priestoru, zvýšiť oddychovú funkciu námestia, s dôrazom na jeho atraktivitu. V rámci týchto cieľov sa sústrediť na požiadavky vekových skupín, ktoré toto námestie využívajú a dbať aj na zachovanie historickej hodnoty priestoru. ([http 9](#))

Vzhľadom na väzby týkajú ce sa územia v štúdií nachádzame rozpracované vzhľadom na oblasti štruktúry osídlenia, oblasti občianskej vybavenosti, oblasti rekreácie a cestovného ruchu, oblasti dopravy, oblasti vodného hospodárstva, oblasti zásobovania teplom, plynom elektrickou energiou a oblasti telekomunikácií.([http 9](#))

2.3.1.2. Bratislava- Rača Park J. M. Hurbana

Ako príklad riešenia parku okolo pomníka som vybral Park J. M. Hurbana v Rači. Svojimi rozmermi asi dva krát presahuje park vo Svätom Juri na Dukelskej ulici. Spoločné však majú rovnaký charakter obce s vinárskou tradíciou a kultúrnymi prvkami. V územnoplánovacích dokumentov Svätého Jura nachádzame bod, kde sa

spomína Svätý Jur v rámci rozširovania Bratislavy, so snahou nadviazať na mestskú časť Rača.

Tento park bol revitalizovaný v roku 2009. Park sa nachádza na rohu Púchovskej a Detvianskej ulice, priamo oproti miestnemu cintorínu. Revitalizácia bola nutná v dôsledku značného zanedbania a nedostatočnej údržby. Počas svojej premeny nezmenil svoju funkciu, tak ako ani existujúcu infraštruktúru a vstupy. V obnove sa jednalo najmä o chodníky, kde bol vymenený asfaltový povrch za dlažbové kocky. Obnova sa týka niektorých chodníkov, kde bude asfaltový povrch vymenený za dlažobné kocky. Ďalej bol doplnený mobiliár a tým boli výrazne zefektívnená jeho odpočinková funkcia. Pribudla tiež nová protihluková stena, ktorá chráni prostredie parku pred ruchom z električkovej dopravy susediacej s parkom. Obnovené bolo aj osvetlenie.

Obnova zelene prebehla v zmysle doplnenia výplňových drevín a krovitej vegetácie. Nosnými prvkami parku ostali alejové stromy a líniové živé ploty. Tie oddeľujú priestor parku od rušnej komunikácie. Nové kríky majú mať celoročný charakter a pri vstupoch do parku sa ráta s výsadbou tzv. bariérových drevín - živých plotov.

Obrázok 8 Park J. M. Hurbana (Uhrinová, 2011)

3 Cieľ

Cieľom mojej bakalárskej práce bolo vypracovať analýzy vybraných verejných priestorov obce Svätý Jur, konkrétne historického námestia obce a parku okolo pomníkov na Dukelskej ulici. Tie analyzujú a zobrazujú dané priestory z pohľadu histórie, širších vzťahov, vzhľadom na polohu mesta a vnútorného usporiadania verejných priestorov. Ďalej budú analyzované dopravná situácia a komunikácie, funkčno-priestorové usporiadanie objektov v obci. Práca bude obsahovať aj inventarizáciu drevín. Ako posledný výstup tejto bakalárskej práce bude vypracovaná hmotová štúdia, ako priamy podklad pre rozhodnutia o využívaní vybraných verejných priestorov a následný návrh.

4. Metodika a materiál

Metodika

4.1.1. Získanie potrebných údajov a informácií a ich zhromaždenie

Prieskum miesta:

- vyhotovenie fotografií
- pozorovanie miest v rôznych ročných obdobiach a pri rôznych príležitostiach, s dôrazom na charakteristiku dominantného užívateľa

Od mesta Svätý Jur:

- mapové podklady vybraných priestorov v digitálnej forme v programe AutoCAD
- mapové podklady k územnému plánu z roku 2004
- fotokópie „Ekonomizácie údržby verejnej zelene“ so zoznamom drevín použitých v priestore obce a vymedzením plôch zelene
- literatúra o dejnách Svätého Jura: Turcsány, J. a kol. Svätý Jur 1209-2009 : Dejiny písané vínom.

Z internetu:

- územný plán mesta Svätý Jur
- zahraničné publikácie zverejnené na scholar.google.com
- riešenia a využívanie verejných priestorov v zahraničí a fotodokumentácia
- historické mapy

Zhromaždenie literatúry

4.1.2. Spracovanie analýz

Historická analýza

Na základe historickej železničnej mapy Uhorska z roku 1889 som určila mieru zastavania mesta v danom historickom období. Ďalej som analyzovala bezprostredné okolie obce a jeho využívanie. Rozdelila som ho na poľnohospodársky využívané časti a časti zalesnené. Za pomoci historickej literatúry a spisov z daného obdobia som rozčlenila intravilán obce podľa funkcie pre spoločnosť ktorú koncom 19. storočia

plnili, ako obytnú, objekty občianskej vybavenosti a cirkevné objekty . Následne som sa sústredila na širšie vzťahy, ktoré som vyčítala z historických máp a dala do súvislosti s vtedajšími obchodnými a spoločenskými vzťahmi na základe literatúry o dejinách Svätého Jura a určila významy jednotlivých dopravných ciest.

Širšie vzťahy

Táto analýza dáva pohľad na Svätý Jur vzhľadom na lokalizáciu v rámci Slovenska, kraja a k jeho blízkeho okoliu v súčasnosti. Na jej vypracovanie som použila mapy rôznych mierok. Z oficiálnej stránky mesta som použila základné fakty o danom území na jednoznačné určenie jeho polohy a vzťahov k bezprostrednému okoliu. Pridané fotografie odzrkadľujú súčasný stav mesta a jeho jednotlivých prvkov, aby vystihli jeho charakter. Fotografia panorámy, ktorú som použila je z internetovej stránky www.panoramio.sk, ostatné som fotografovala ja.

Funkčno-priestorová analýza

Funkčno priestorová analýza slúži na zobrazenie funkcií stavieb a mestských priestorov, a tiež ich usporiadanie v priestore. Aby som získala informácie na základe ktorých ju je možné spracovať, terénnym prieskumom som určila jednotlivé funkcie budov a zón obce. Tiež som pri tejto analýze používala údaje z máp územno-plánovacej dokumentácie.

Dopravná analýza

Analýza dopravy vyznačuje prístupy do objektu hlavných dopravných trás všetky cesty a komunikácie slúžiace verejnosti. Rozdeľuje ich podľa významu a dôležitosti. Túto analýzu som vypracovala na základe terénneho prieskumu a za pomoci mapy dopravy z územnoplánovacej dokumentácie.

Inventarizácia drevín

Aby sme súčasný stav drevín vo vybraných verejných priestoroch obce Svätý Jur dobre poznali, je potrebné vykonať ich inventarizáciu. Slúži ako najdôležitejší podklad pre ďalšiu prácu so zeleňou v obci. Vďaka nej je možné vypracovať budúce ošetrovanie a údržbu drevín a zelené plochy, návrhy na výrub starých, chorých a poškodených stromov, návrh obnovy a podobne. Cieľom inventarizácie je vytvoriť komplexný podrobný záznam informujúci o súčasnom stave existujúcich drevín.

Z viacerých dostupných metodík som si vybrala metodiku podľa Machovca(1982) a údaje o veku podľa Juhásovej (2002) a časť je podľa Zákona 543/2002 o ochrane krajiny a prírody. Odporúča sa zistiť dané hodnoty:

- zameranie polohy hodnotených drevín a ich následné zakreslenie do inventarizačného plánu
- presné druhové určenie každej dreviny
- zameranie rozmerov drevín, teda výšku, priemer kmeňa, priemer koruny
- stanovenie percentuálneho zastúpenia druhovej skladby drevín, hodnôt veľkostí, rozdelenie na vekové kategórie a delenie podľa sadovníckej hodnoty
- určenie veku a zaradenie do vekovej kategórie
- určenie zdravotného stavu, spoločenskej hodnoty, perspektívu vývoja a vzhľadových vlastností

Zameranie- pomocou pásma určujeme polohu jednotlivých drevín od pevných bodov. Ak sú pevné body príliš vzdialené, volíme pomocnú spojnicu dvoch pevných bodov, do ktorej meranie vykonávame. Namerané hodnoty potom zakresľujeme do mapových podkladov. Pri tomto zameriavaní je vhodné určiť si mieru presnosti, respektíve veľkosť chyby. Tá by nemala presahovať hodnotu ± 100 mm.

Druhové určenie- pre každú zameriavanú drevinu musí byť správne určený rodový aj druhový názov, prípadne aj kultivar.

Zameranie veľkostí- aby bolo možné dokonale poznať inventarizovaný porast, musia byť všetky veľkostné hodnoty drevín zamerané jednotlivo a presne.

Priemer kmeňa meriame v zásade vo výške pŕs, čo je približne 1,3 m. pokiaľ nie je možné určiť jeho šírku v tejto výške kvôli rozkonáreniu, meriame vo výške, kde to možné je, odporúča sa aspoň 10 cm pod rozkonárením. Na toto meranie je najjednoduchšie použiť klasický krajčírsky meter. Po získaní údajov o obvode kmeňa prepočítame výsledné hodnoty na jeho priemer.

Priemer koruny meriame ako priemet šírky koruny na povrch terénu. Na základe tohoto údaju poznáme aj prekryvnosť drevín v porastoch v zásade ho však meriame v dvoch na seba kolmých smeroch. Ak z týchto dvoch hodnôt vypočítame aritmetický priemer, vznikne nám priemerný kruhový tvar koruny, ktorá má inak nepravidelný tvar. Namerané hodnoty zoradíme do nasledovných kategórií:

0-2 m	4-6 m	8-10 m	15-20 m	25 m a viac
2-4 m	6-8 m	10-15 m	20-25 m	

Do inventarizačného plánu potom zakresľujeme krúžky v príslušnej mierke strednej hodnoty rozmedzia.

Výška drevín bola zameriavaná v mojej práci výškomerom. Pomocou opakovaného merania a následného vypočítania aritmetického priemeru dosahujeme presnosť merania až na 50cm. Keďže v pôdoryse výšku stromov nevyznačujeme, slúži iba ako tabuľkový údaj o drevitej vegetácii.

Vek

1. Nová výsadba (prevládajú znaky a prejavy prijatia dreviny)
2. Odrastená výsadba (drevina rastúca, ale nestabilizovaná, nesúca znaky zakladania architektúry koruny)
3. Stabilizovaná dospievajúca drevina (dotváranie typických charakteristík pre daný druh, výrazný predlžovací rast, začiatok plodnosti)
4. Dospelý jedinec
5. Veterán (rozpad štruktúry dreviny – úbytok kostrových vrstiev, nástup patogénov)

Sadovnícka hodnota- toto hodnotenie označuje ostatné hodnoty drevín, ktoré nemohli byť vyjadrené v iných kategóriách. Klasifikuje funkčné a účinné zložky prírodnej časti životného prostredia. Posudzujeme ich podľa päť stupňovej stupnice, pričom číslo 5 znamená najvyššiu hodnotu. (Machovec, 1982)

Zdravotný stav

Na základe tohoto kritéria v inventarizácií získavame obraz o zdravotnom stave dreviny, prípadnom oškodení napadnutí škodcami a podobne. Používame pri tom stupnicu od 5 po 1, pričom najvyššiu hodnotu majú dreviny označené číslom 5.

- 1- Úplne suchá alebo vysychajúca drevina, s preschnutím nad 2/3 objemu koruny
- 2- Choroby, škodcovia alebo vonkajšie činitele spôsobili vysychanie konárov v objeme 2/3 objemu koruny.
- 3- Vplyvom škodcov alebo chorôb došlo k preschnutiu alebo odumretiu 1/2 koruny
- 4- Ojedinelý výskyt chorôb alebo škodcov, mierne preschnutie od 1/3 objemu koruny.
- 5- Zdravá drevina bez známk akéhokoľvek poškodenia alebo napadnutia škodcami, hnilobou a podobne.

Tab.2 Druh a charakter poškodenia

1	škvrny na listoch spôsobené mikroskopickými hubami
2	kalusovanie rán po oreze dobré
3	kalusovanie rán po oreze slabé
4	hniloba v mieste rozkonárenia
5	hniloba kmeňa
6	dutina na kmeni
7	drevina netvárna, deformovaná
8	stabilita stromu zlá
9	drevina neperspektívna, nevhodne umiestnená
10	usychanie konárov, ihlíc a listov
11	kmeň a konáre napadnuté hubovým ochorením
12	nevhodný, neúmerne silný rez konárov
13	na listoch sa vyskytujú vošky alebo iný živočíšny škodcovia
14	polámané a nesprávne ošetrované konáre
15	zle zapestovaná koruna
16	pňové výmladky
17	viackmeň
18	ploskáčik pagaštanový
19	nevhodná lokalizácia dreviny
20	zástavovitá koruna
21	mechanické poškodenie bázy kmeňa

Tab. 3 Návrh spôsobu ošetrovania

1	orezať suché a napadnuté konáre
2	orezať konštrukčné konáre
3	ošetriť rany
4	ošetriť dutiny
5	zakryť dutiny
6	vyvážiť korunu
7	ošetriť rany po odlomených konároch
8	opraviť staré rezné rany
9	ošetriť korene
10	ošetriť časti napadnuté drevokaznými hubami
11	ošetriť inak napadnuté časti
12	návrh na chemickú ochranu
13	návrh na výrub
14	zviazať konáre v korune stromov
15	okamžitý rez konárov
16	znižiť korunu zrezaním vrchnej časti
17	vyhrabávanie spadajúceho lístia
18	odstrániť koreňové výmladky
19	odstrániť pňové výmladky
20	ponechať nádejný výmladok na zapestovanie
21	odstrániť nálet
22	drevinu postupne zmladiť
23	stanoviť rozsah hniloby na báze kmeňa
24	okopať prihnojiť drevinu
25	presadiť na vhodnejšie stanovište

Spoločenská hodnota drevín

Vyjadruje biologickú, ekologickú a kultúrnu hodnotu dreviny v eurách. Spoločenská hodnota drevín sa počíta podľa vyhlášky MŽP SR 24/2003 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Počítame ju pre násobením prirážkovým indexom podľa stupňa ochrany územia, kde drevina rastie, zdravotného stavu a zatried'ujeme do jednotlivých kategórií podľa dlhovekosti dreviny alebo na ploche lokality.

Prirážkový index

Spoločenská hodnota drevín vypočítaná v zmysle vyhlášky MŽP SR 24/2003 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov sa upravuje prirážkovým indexom takto:

Tab.4 Koeficienty prirážkových indexov

Index	Charakteristika
0,4	drevina poškodená alebo je iným spôsobom znížená jej fyziologická hodnota v rozpätí nad 60% (ťažké poškodenie)
0,7	jednoznačne preukázaný nepriaznivý vplyv dreviny na statiku objektov a budov alebo drevín a ohrozenie prevádzkyschopnosť inžinierskych sietí, zatieňuje nad hodnoty povolené normami a spôsobuje nadmernú vlhkosť obytných a iných objektov
0,8	drevina z náletu alebo výmladkov, pokiaľ jej výskyt nie je v súlade s využívaním konkrétnej plochy územia, drevina poškodená alebo iným spôsobom znížená jej fyziologická hodnota v rozpätí 11 – 25% (slabé poškodenie)
0,9	krátkoveké dreviny
1,1	dlhoveké dreviny
1,2	vek stromu vyšší ako 100 rokov dreviny v okolí priemyselných, poľnohospodárskych a iných hospodárskych objektov Dreviny rastúce v špecifických objektoch ako sú areály škôl, zdravotnícke zariadenia, vyhradené areály cintorínov, religiózne objekty a pietne miesta
1,3	dreviny v brehových porastoch, vo vetrolamoch v opustených ťažobných priestoroch vrátane hál, výsypiek a odvalov a o dreviny pramenísk a rašelinísk
1,4	dreviny v parkoch, verejných sadoch a záhradách, stromoradiach alebo ak sú súčasťou historických jadier miest a centrálnych mestských zón
1,5	dreviny rastúce v botanických a zoológických záhradách, arborétach, historických parkoch, v priestoroch kúpeľov a liečebných zariadení, pokiaľ nie sú vyhlásené za chránené územia taxóny a taxonoidy guľovitého, previsnutého a vertikálneho tvaru a taxóny s odlišnosťou v tvare a farbe listov a farbe kvetov, alebo vzácne z hľadiska introdukcie, pomaly rastúce a zakrpatené, alebo taxonomicky a geograficky vzácne rastúce v chránenej krajinskej oblasti a v ochrannom pásme s druhým stupňom ochrany
2,0	rastúce v národnom parku a v ochrannom pásme s tretím stupňom ochrany
2,5	rastúce v chránenom areáli, prírodnej rezervácii, prírodnej pamiatke, a v ochrannom pásme so štvrtým stupňom ochrany
3,0	vyhlásené za chránený strom rastúce v národnej prírodnej rezervácii alebo v národnej prírodnej pamiatke ⁶

⁶ Feriancová, L. 2005. Obnova zelene vidieckeho sídla. 1. vyd. Nitra: SPU, str. 34-35

Hmotová štúdia

Na základe poznatkov získaných z predošlých analýz, terénneho prieskumu a územného plánu bude vypracovaná hmotová štúdia. Tá bude obsahovať predbežné návrhy funkčno-priestorového usporiadania a bude slúžiť ako priamy podkladový materiál pre návrhy.

4.2 Materiály

4.2.1. Všeobecná charakteristika územia

Svätý Jur

Kraj:	Bratislavský
Okres:	Pezinok
Obec:	mesto Svätý Jur
Katastrálne územie:	Svätý Jur
Rozloha :	655 ha
Nadmorská výška:	128 m.n.m.

4.2.2. Vymedzenie základných údajov a základná štruktúra mesta

Svätý Jur je historické mestečko s vinárskou tradíciou. Leží na úpätí Malých Karpát, asi 14 km od Bratislavy. Zo severozápadnej strany je lemovaný pohorím Malé Karpaty, na ich úpätí sa nachádzajú vinohrady. Susedné katastrálne územia sú Neštich, Grinava, Slovenský Grob, Vajnory, Rača, Záhorská Bystrica. Pri meste Svätý Jur sa nachádza prírodná rezervácia Šúrsky les.

Mesto sa rozprestiera na ploche 3 987 ha. Katastrálnym územím je mesto najmenším z troch miest v okrese, avšak hustota osídlenia dosahuje iba 124 obyvateľov na km². Tento jav vyplýva z celkového využitia územia katastra mesta, viac ako 50% tvorí lesná pôda. Urbanistická skladba mesta Svätý Jur vychádza z historického vývoja mesta. Urbanistický pôdorys je stále vzácne viditeľný. Zastavané územie mesta je v zásade rozdelené do dvoch častí, ktoré sú oddelené komunikáciou Bratislava - Pezinok. Severozápadne od tejto cesty sa nachádza historické jadro, ktorého hlavnou osou je Prostredná ulica. Tá je jedným z predmetov riešenia verejného priestoru v mojej práci, vychádza z hlavnej cesty a ďalej stúpa terénom k Hornému predmestiu a Podhradiu

smerom do masívu Malých Karpát cez Neštich a Jozefkovo údolie. Prostrednú ulicu pretínajú priečne bočné ulice a celý systém je trojuholníkovito uzatvorený. Z dvoch strán je tento útvar lemovaný hradbami. Výrazným zásahom do štruktúry Horného predmestia je zastavanie lokality Pálffyovské individuálnou zástavbou. Z Pálffyovského kaštieľa tak vznikla uzatvorená ulica radových rodinných domov.(http 5)

4.2.3. Prírodné pomery

Pri plánovaní akéhokoľvek zásahu do existujúceho územia je nevyhnutné poznať prírodné podmienky, ktoré určujú a ovplyvňujú možnosti jeho využitia. Abiotické faktory tvoria základ ekologických podmienok pre vývoj vegetácie a živočíšstva.

Súčasnú vyúžívajú územia na rôzne ľudské činnosti je v rozličnej miere v súlade alebo nesúlade s prírodnými podmienkami. Kde fungoval princíp súladu, boli sformované pozitívne krajinné prvky, naopak pri nesúlade dochádza k negatívnym javom.(http 6) Nasledujúce informácie som čerpala z verejne prístupných informácií BPEJ, a z máp Atlasu krajiny a Katalógu biotopov Slovenska.

Klimatické pomery

Na danom území je teplá klimatická oblasť, čo znamená, že má nad 50 letných dní v roku, kedy teplota vzduchu presiahne 25°C. Ročný úhrn zrážok predstavuje okolo 600mm. Územie patrí do teplého mierne vlhkého okrsku s miernou zimou, čo znamená že januárová teplota je nad -3°C. Vetry prevládajú severozápadné.

Hydrologické pomery

Na riešenom území sa spája vodný režim Podunajskej nížiny a Malých Karpát, pričom do danej oblasti spadá aj prírodná rezervácia Šúrsky les so špecifickými hydrologickými podmienkami. Pre Podunajskú nížinu je charakteristickým znakom najmä prítomnosť podzemných vôd s voľnou hladinou. Územie Šúrskeho lesa je zas fluviálnou oblasťou. Tu hladina podzemnej vody sa tu pohybuje blízko pri povrchu a šúr je ňou často zaplavovaný.

Celé územie patrí do povodia Dunaja, časť odteká do katastra Čierna voda a ostatné do Malého Dunaja odvádza Šúrsky kanál.

Geologické pomery

Svätý Jur ako katastrálny celok môžeme z hľadiska geologických pomerov rozdeliť na dve časti. Pod severozápadnou rozumieme časť, ktorá spadá podľa

geologickej skladby k Malým Karpatom a juhozápadnú priradíme do Podunajskej nížiny. Na tejto nachádzame rozsiahle súvrstvia pieskovcov, zlepcov, vápenca, ílov, slieňov, ktoré ale nevstupujú do povrchu. V časti na úpätí Malých Karpát nachádzame najviac vápencov a dolomitov.

Potenciálna vegetácia

Rastlinné spoločenstvá majú vo všeobecnosti tendenciu vyvinúť sa k takému zoskupeniu druhov, ktoré je optimálne zložené vzhľadom na vlastný ekosystém a aj na celkové ekologické pomery. Tento vývoj smeruje ku stavu ekologickej stability a spoločenstvo rastlín takéhoto zoskupenia označujeme ako potenciálna prirodzená vegetácia. Zjednodušene povedané rastliny, ktoré sa na svoje stanovište dostali bez zásahu človeka a dokázali tam prežiť. Biodiverzita v okolí mesta Svätý Jur je pomerne vysoká, túto početnosť zvyšuje najmä fakt, že leží na rozhraní medzi močiarom a Malými Karpatami. Významným biotopom je práve močarisko Šúr, ktorý dosiahol vysoký stupeň vývoja s primárnou biodiverzitou. Predstavuje azonálne spoločenstvo nadregionálneho významu. V Šúre a jeho ochrannom pásme rastú endemické ohrozené, zraniteľné a vzácne druhy rastlín.

Slatinné jelšové lesy v Jurskom Šúre

Stromy: jelša lepkavá (*Alnus glutinosa*), vrba popolavá (*Salix cinerea*), breza plstnatá (*Betula pubescens*).

Kry: krušina jelšová (*Frangula alnus*), vrba päťtyčinková (*Salix pentandra*), ďalšie slúžia ako dplnok.

Dubovo-hrabové lesy

Stromy: hrab obyčajný (*Carpinus betulus*), dub letný (*Quercus robur*), dub sivastý (*Quercus pedunculiflora*), dub zimný (*Quercus petraea*), javor poľný (*Acer campestre*), javor mliečny (*Acer platanoides*), brest hrabolistý (*Ulmus minor*), brest váz (*Ulmus laevis*), lipa malolistá (*Tilia cordata*), jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior*)

Kry: vtáčí zob obyčajný (*Ligustrum vulgare*), svíb krvavý (*Cornus sanguinea*), trnka obyčajná (*Prunus spinosa*), lieska obyčajná (*Corylus avellana*), bršlen bradavičnatý (*Euonymus europaea*), kalina siripútka (*Viburnum lantana*) a iné.

Dubovo – hrabové lesy nížinné

Stromy: dub letný (*Quercus robur*), hrab obyčajný (*Carpinus betulus*), bresty (*Ulmus minor* a *Ulmus laevis*), jasene (*Fraxinus excelsior* a *Fraxinus angustifolia*).

Kry: javor poľný (*Acer campestre*), trnka obyčajná (*Prunus spinosa*), vtáči zob (*Ligustrum vulgare*).

4.2.4. História Svätého Jura

Najstaršie nálezy na území dnešného Svätého Jura siahajú až do obdobia 4000 rokov p.n.l., je ich však príliš málo nato aby sme s určitosťou vedeli, že toto územie bolo v dávnej minulosti osídľované. Môžeme ale s veľkou pravdepodobnosťou konštatovať, že bolo využívané v súvislosti s obrannou funkciou vzhľadom na jeho priaznivé prírodné podmienky. Medzi jeden z najväčších nálezov patrí hradisko. Vybudovali ho veľkomoravskí Slovania. Toto hradisko malo obrannú funkciu a ochranu poskytovalo obyvateľom zo širokého okolia. (Turcsány, 2009)

Prvá písomná zmienka o Svätom Jure pochádza z roku 1209 a o sídle sa zmieňuje ako o významnejšej lokalite s kostolom, trhoviskom a centrálnym postavením vrámci panstva. Predovšetkým ale z tohto dokumentu vyčítame, že už v tomto období sa väčšina obyvateľstva zaoberala vinohradníctvom a vinárstvom. V tomto roku sa zároveň Svätý Jur dostal do vlastníctva pezinských grófov. (Turcsány, 2009)

Roku 1241 bola značná časť mestečka zničená ako dôsledok útoku Turkov. V krátkom čase sa ale za pomoci a podpory nemeckých kolonistov podarilo sformovať Svätý Jur v zemepanské mestečko so samosprávou. Spolu s Pezinkom mal významné postavenie, počas ďalšieho storočia však prešiel do úzadia. (Turcsány, 2009)

Vinohradníctvo Svätému Juru pomohlo najviac v období 15.-16. storočí, kedy bolo mesto viackrát vypálené a napadnuté, napríklad husitmi. Práve v tomto období bolo odvetvie vinárstva mimoriadne ziskové. Keď umrel posledný z grófov zo Svätého Jura a Pezinka, mesto bolo vo veľmi výhodnej hospodárskej situácii a malo veľa možností napredovať a rásť. (Turcsány, 2009)

V dôsledku ďalších bojov a sporov medzi šľachtou bolo ale mestečko nútené sa zadlžovať. Tento problém vyriešil až príslub kráľa Rudolfa II. na vyplatenie polovice dlhov. Svätý Jur bol vyhlásený za kráľovské mesto a jeho majetky obsiahli 7 dedín a 12 častí dedín. V tomto období sa taktiež posilnilo postavenie vinohradníctva a vinárstva Malokarpatskej vínnej oblasti. Južná časť Uhorska bola totiž obsadená Turkami, čím sa výrazne znížila konkurencia. Okrem vinohradníctva sa obyvatelia venovali remeslám, ktoré ale nikdy neprebrali hlavné miesto. (Turcsány, 2009)

Po získaní štatútu kráľovského mesta mal Svätý Jur právomoci rovnaké ako Bratislava alebo Trnava, mal verejnú samosprávu, aj súdnictvo. Krátko nato ale naňho

začali negatívne vplývať protihabsburské a náboženské spory. Dostalo sa tiež do nevýhodnej pozície oproti Modre a Pezinku, pretože nemal okrem vinárstva rozvinuté iné odvetvia. Z južných oblastí Uhorska boli vyhnaní Turkovia, takže konkurencia sa vrátila tam, kde bola pred pár storočiami. Kvôli náboženským sporom zanikla mestská škola, pretože evanjelickí farári na nej už mali zakázané ďalej učiť. (Turcsány, 2009)

Revolučné udalosti v rokoch 1848-49 sa na Svätom Juri podpísali. Aj keď mesto nezasiahli priamo samosprávna štruktúra mesta bola zrušená na takmer tridsať rokov. Po nástupe kapitalizmu sa mesto stalo riadené magistrátom a spadalo po župný úrad. Mestská rada už ďalej nebola volená, ale menovaná. Tento systém pretrval až do konca Rakúsko-Uhorska. (Turcsány, 2009)

Po vzniku ČSR samospráva mesta nebola zmenená. Až koncom 1922 je Svätý Jur označovaný ako veľká obec, aj napriek tomu, že oficiálne je stále mestom. Časom sa dostal pod úrad Bratislava- okolie a roku 1943 sa z neho charakter mesta vytratil. V tomto období k nemu pripojili aj katastrálny celok Neštich. (Turcsány, 2009)

Vinárstvo

Svätý Jur je na pestovanie viniča predurčený najvhodnejšou polohou a prírodnými podmienkami na západnom a strednom Slovensku. V jeho okolí sa nachádzajú iba južné a západné svahy, z vrchnej strany sú pred vetrom chránené lesmi Malých Karpát. Ideálne piesočnaté až piesočnato-hlinité pôdy pomáhajú výhrevnosti svahu. Oblasť Svätého Jura zospodu lemovaná močiarom a jelšovým lesom zaobstaráva pre vinohrady dostatok vlhky a potláča letné horúčavy. Negatívne prírodné javy sú spojené väčšinou s letnými búrkami, prívalovými dažďami a krupobitím. Prichádzajú prevažne zo západu. Na jar ohrozujú vinohrady zase mrazy. (Turcsány, 2009)

Ako som už spomínala, stáročná tradícia vinárstva zamestnávala väčšinu obyvateľstva v tejto oblasti. Pestovali sa tu kvalitné i menej hodnotné vína, jedny aj druhé boli vo veľkom vyvážené do celého Rakúsko-Uhorska a v 19. storočí aj do Nemecka. Vínom, ktoré preslávilo Svätý Jur najviac, je takzvaný samotok, osobitý druh vína robený zo sušených bobúľ špeciálnych odrôd viniča. Radí sa do kategórie veľmi sladkých vín, spolu s tokajom. Od toho sa ale líši vyššou hustotou a zlatou farbou. Táto farba je taká sýta, že mnoho povestí hovorilo, že v ňom rozpúšťajú zlato. (Turcsány, 2009)

K hrdošti Juranov na ich vinárske umenie prispel najmä fakt, že mohli oni limitovať dávky, ktoré boli posielané na kráľovský aj cisársky stôl. Všeobecne bolo v celom dolnom Uhorsku najlepším vínom v týchto časoch. (Turcsány, 2009)

4.2.5. Územný plán

Územný plán pre katastrálne územie Svätý Jur a Neštich, ktorý je aktuálny od 7. 9. 2004 je všeobecne záväzným nariadením. Je smerný a záväzný, schválený mestským zastupiteľstvom a stanovuje urbanistickú koncepciu mesta. Zároveň sa venuje funkčnému a priestorovému usporiadaniu. Taktiež určuje mieru zastavania obytnými budovami a verejnoprospešnými stavbami. V záväznej časti územného plánu sa schvaľujú zásady priestorového usporiadania a funkčného využívania územia obce. Taktiež intenzita zástavby a spôsobu zástavby, hranice zastavaného územia, usporiadanie verejného dopravného, občianskeho a technického vybavenia, vymedzenie plôch pre verejnoprospešné stavby, na vykonanie asanácie a pre chránené časti krajiny, ochrany a využívania prírodných zdrojov, kultúrno-historických hodnôt a významných krajinných prvkov územného systému ekologickej stability, starostlivosti o životné prostredie, tvorba krajiny vrátane plôch zelene. (<http> 5)

Mesto Svätý Jur je z hľadiska svojej polohy súčasťou štruktúry, ktorá spadá pod ťažisko Bratislavsko- Trnavskej radiály. Jeho poloha pod Malými Karpatami ho predurčuje ako ďalší rozvojový pól Bratislavy z Pezinského okresu.

Z územného plánu mesta Svätý Jur citujem:

„V oblasti usporiadania územia, osídlenia a rozvoja sídelnej štruktúry:

- Rozvíjať bratislavsko-trnavské ťažisko osídlenia aj ako súčasť vyššej celoeurópskej aglomerácie Viedeň – Bratislava – Győr s dominantným centrom tvoreným hlavným mestom Bratislava ako jedným z jadier tejto európskej rozvojovej aglomerácie
- podporovať a rozvíjať regionálne rozvojové póly mesta Bratislavy z hľadiska vyváženého rozvoja kraja v priestoroch obcí: Svätý Jur, najmä vo väzbe na mestskú časť Bratislava – Rača
- podporovať vzťah urbánnych a rurálnych území v novom partnerstve založenom na integrácii funkčných vzťahov mesta a vidieka a kultúrno – historických a urbanisticko-architektonických daností

- zachovávať pôvodný špecifický ráz vidieckeho priestoru, vychádzať z pôvodného charakteru zástavby a historicky utvorenej okolitej krajiny, zachovať historicky utváraný typ zástavby obcí (vinohradnícky), a zohľadňovať národopisné / etnické špecifiká jednotlivých obcí (slovenský, chorvátsky, nemecký, maďarský)
- pri rozvoji vidieckych oblastí zohľadňovať ich špecifické prírodné a krajinné prostredie a pri rozvoji jednotlivých činností dbať na zamedzenie, resp. obmedzenie možných negatívnych dôsledkov týchto činností na krajinné a životné prostredie vidieckeho priestoru
- vytvárať podmienky dobrej dostupnosti vidieckych priestorov k sídelným centrá, podporovať výstavbu verejného dopravného a technického vybavenia obcí, moderných informačných technológií tak, aby vidiecke priestory vytvárali kultúrne a pracoviskovo rovnocenné prostredie voči urbánnym priestorom a dosiahnuť tak skĺbenie tradičného vidieckeho prostredia s požiadavkami na moderný spôsob života
- dbať na zachovanie vidieckeho charakteru u obcí pričlenených k mestám (najmä u Bratislavy)⁷

Ďalší bod, v územnom pláne ktorý som sa týka mojej práce je oblasť rekreácie a cestovného ruchu. Všeobecne sa tam obec zaväzuje v podpore turizmu najmä ako koncotýždňovú a prímestskú rekreáciu pre obyvateľov Bratislavy. Taktiež využiť a zefektívniť prístup k Malým Karpatom, vylepšiť aj možnosti cykloturistiky a podobne. (http 5)

Z hľadiska ekologických aspektov ochrany prírody a krajiny v územnom pláne sú dôležitými bodmi pre moju prácu rešpektovanie poľnohospodárskeho a lesného pôdneho fondu ako faktoru limitujúceho urbanistický rozvoj územia kraja. Tiež je vhodné novovybudovať a spresniť prognózované biokoridory prepájajúce jednotlivé prvky územného systému ekologickej stability, najmä koridor Malých Karpát. (http 5)

Kultúrno- historické hľadisko hovorí o rešpektovaní objektov, ktoré sú navrhované na vyhlásenie za kultúrne pamiatky, ako aj objektov, ktoré nimi už vyhlásené sú, taktiež území navrhovanými na vyhlásenie za pamiatkové rezervácie a pamiatkových zón a ochranných pásiem. Vyzýva k rešpektovaniu typickej formy a štruktúry osídleniam, ktorá charakterizuje jednotlivé etnokultúrne a hospodársko-

⁷http://www.svatyjur.sk/data/old_web/uzemny_plan/uzemny_plan_zavazne.pdf

sociálne celky a prírodno-klimatické oblasti. Tiež rešpektovať potenciál kultúrno-historických a spoločenských hodnôt a javov, ktoré kontinuálne pôsobia v danom prostredí, charakterizujú ho a predstavujú rozvojové impulzy kraja. Tak vo forme hmotnej ako aj nehmotnej (vinohradnícke tradície Malokarpatskej oblasti, etnokultúrne a spoločenské tradície), a vytvárať pre ne vhodné prostredie. ([http 5](#))

5. Vlastná práca

5.1 Širšie vzťahy

V časti širších vzťahov je bolo konkrétne zhodnotené umiestnenie obce Svätý Jur vzhľadom ku Slovensku, aj vzhľadom ku Bratislavskému kraju. Je tu znázornená aj vzdialenosť od Bratislavy a Pezinka, čo sú dve najbližšie okresné mestá. V rámci tohto výkresu sú priložené aj fotografie z danej loality. Zachytávajú okolie riešeného územia a najmä významné body obce. Tento výkres by mal slúžiť ako úvod k danej problematike.

5.2 Historická analýza

Historická analýza prihliada na dané územie z hľadiska minulosti. Bola vypracovaná na základe mapových podkladov z roku 1889, a dostupných dokumentov a literatúry, ktorá nám poskytuje informácie o Svätom Juri na konci 19. Storočia. Samotná analýza je vypracovaná na podklade mapy zo súčasnosti, aby bolo jednoznačne vidieť vývoj mesta za posledné storočie.

Môžeme z nej jednoznačne vyčítať, že v tomto období bola obec omnoho menšia, zástavba vôbec nezasahovala do Šúrskeho lesa, ktorý práve v tomto období odvodňovali. Aj vinohrady mali omnoho vyššiu rozlohu, ako je tomu dnes. Centrum obce je ale stále na tom istom mieste, a zachováva si svoju centrálnu a reprezenatívnu funkciu. Omnoho väčší význam v minulosti ako dnes mala cesta na Neštich. Dnes je to iba turistická cesta, no predtým bola táto komunikácia veľmi frekventovaná.

5.3 Funkčno priestorová analýza

Funkčno-priestorová analýza objektov a ich okolia charakterizuje intravilán obce a znázorňuje jeho rozloženie a funkciu. Podľa terénneho prieskumu a za pomoci mapových príloh z územno-plánovacej dokumentácie boli stavby v priestore obce a blízkosti vybraných verejných priestorov rozdelené do nasledovných skupín:

- objekty s kombinovanou funkciou občianskej vybavenosti a bývania
- objekty s prevažujúcou funkciou občianskej vybavenosti objekty patriace cirkvi
- objekty s prevažujúcou obytnou funkciou

Prvá skupina, teda objekty s kombinovanou funkciou sú sústredené v historickom centre obce. Využívanie budov týmto spôsobom je typické pre poschodové budovy, z ktorých je vystavané okolie námestia. V tomto okruhu nachádzame aj objekty patriace cirkvi, teda katolícky a evanjelický kostol, a cirkevné inštitúcie. Podobne je to aj s objektami občiankej vybavenosti, v strede námestia je budova mestského úradu. Zvyšok obce tvoria budovy určené na bývanie, prevažne v súkromnom vlastníctve.

V tejto analýze je znázornené aj vyčlenenie súkromnej zelene medzi objektami určenými na bývanie a tiež poľnohospodársky využívaná pôda a vinohrady v okolí obce.

5.4 Dopravná analýza

Na výkrese v prílohách patriacich k tejto analýze sú dva pohľady na dané územie. Na prvej mape sú znázornené komunikačné vzťahy v celej obci Svätý Jur. V nej sú cesty rozdelené do štyroch skupín:

- Jednosmerné obslužné komunikácie- prístupové
- Samostatné pešie trasy
- Obojsmerné obslužné komunikácie- dopravné
- Nadradená zberná komunikácia (B), II/502

Druhá časť je priblížený pohľad a zvýraznené cestné komunikácie v okolí dvoch vybraných verejných priestorov. Sú tu tiež znázornené vstupy na riešené územie. V nej sú cesty rozdelené podľa toho, či sa jedná o hlavnú alebo vedľajšiu cestu, prípadne slepú ulicu.

5.5 Analýza povrchov a mobiliáru

Táto analýza dopĺňa funkčno-priestorovú a dopravnú tým, že konkrétne zobrazuje použité materiály povrchov a prvky mobiliáru vo vybraných priestoroch. Tieto výkresy sú robené v mierke 1:500 a 1:1000.

Plochy parku sú rozelené na vegetačné plochy a plochy komunikácií. Z materiálov povrchov chodníkov nachádzame asfalt, betón a dlaždice. Na grafické znázornenie boli použité otiene sivej farby. Z mobiliáru v tomto priestore nachádzame prvky osvetlenia, lavičky a smetné koše.

Na námestí sú na prevažnej väčšine plochy použitá betónová zámková dlažba dvoch farieb. Odlišné farby sú použité na plochách určených na pešiu prepravu

a komunikácie pre automobily. Tieto časti totiž nie sú oddelené výškovým rozdielom. Tretím typom dlaždíc použitých na ploche námestia sú okolo stredovej fontány malé kamenné kocky ukladané dokruhu. Na námestí sa nachádza fontána, vyššie historická studňa a morový stĺp. Okolo nich sú rozmiestnené lavičky a drevené nádoby s letničkami. Z mobiliáru tu tiež nachádzame osvetlenie, smetné koše a mreže pri vysadených stromoch.

5.6 Inventarizácia zelene

5.6.1 Park okolo pomníkov

Park na Dukelskej ulici predstavuje park obvoového významu, ktorý má v súčasnosti porast, ktorý potrebuje prebierku a už v dokumentoch mesta Svätý Jur sa odporúča doriešiť aj kompozíciu usporiadania drevín. V parku je dostatok porastu a potrebuje preriediť tak, aby mohol plniť svoju funkciu dopĺňania pomníkov a zároveň poskytoval zatienenú oddychovú časť.

Z druhového zloženia sa v tejto časti nachádzajú:

-Platanus Acerifolia	3ks
-Larix Decidua	8ks
-Tillia Cordata	2ks
-Picea Pungens	5ks
-Picea Pungens 'pendula'	4ks
-Picea Abies	17ks
-Pinus Nigra	16ks
-Pinus Sylvestris	9ks
-Betula Pendula	24ks
-Eleagnus Angustifolia	1ks
-Abies Alba	6ks
-Prunus Cerasus	4ks

Z hľadiska vekového rozdelenia sa tu nachádzajú dreviny:

-kategória 2- odrastená drevina	15%
-kategória 3- stabilizovaná drevina	44%
-kategória 4- dospelý jedinec	41%

Z hľadiska sadovníckej hodnoty:

Sadovnícka hodnota 1	18%
Sadovnícka hodnota 2	37%
Sadovnícka hodnota 3	43%
Sadovnícka hodnota 4	2%

Z hľadiska zdravotného stavu drevín

-Kategória 1	4%
-Kategória 2	22%
-Kategória 3	34%
-Kategória 4	39%
-Kategória 5	1%

5.6.2 Námestie

Na námestí sa nachádza výsadba *Acer Platanoides 'globosum'* s pred piatich rokov. Tieto stromy neprejavujú známky akéhokoľvek poškodenia, prípadne napadnutia. Sú to zdravé stromy, ktoré sú v štádiu rastu.

Z druhového zloženia sa v tejto časti nachádzajú:

- <i>Acer Platanoides 'globosum'</i>	45ks
- <i>Tilia Cordata</i>	1ks
- <i>Fraxinus Ornus</i>	1ks

Z hľadiska vekového rozdelenia sa tu nachádzajú dreviny:

-kategória 2- odrastená drevina	96%
-kategória 3- stabilizovaná drevina	4%

Z hľadiska sadovníckej hodnoty:

Sadovnícka hodnota 2	2%
Sadovnícka hodnota 3	98%

Z hľadiska zdravotného stavu drevín

-Kategória 3	2%
-Kategória 4	2%
-Kategória 5	96%

5.7 Hmotová štúdia

Hmotová štúdia slúži ako priamy podklad pre rozhodnutia o nasledujúcom využívaní a funkčnom usporiadaní v budúcnosti. Predchádza návrhu a rozčleňuje riešený priestor na časti ktoré budú plniť tú ktorú funkciu.

V parku pri Dukelskej rozdeľuje priestor na oddychovú časť a časť ktorá dopĺňa pomníky. Tiež je tu braná do úvahy frekventovaná komunikácia, ktorá vedie do obchodu v tesnej blízkosti parku. Časť vegetácie by mala slúžiť na zakrytie nevzhľadnej budovy. Do parku by bolo vhodné doplniť výsadbu extenzívnej zmesy trvaliek. V priestore parku je nutné urobiť prebierku drevín a odstrániť tie, ktoré môžu ohrozovať bezpečnosť, sú choré, krátkodobé alebo neestetické. Naopak by bolo vhodné doplniť výsadby krov. Okraj parku, okolo ktorého veľa prechádzajú chodci by bolo vhodné trávnik obohatiť o cibuloviny a dvojročné kvitnúce rastliny aby bol premenlivý. V tomto parku je nasledujúcim nutným zásahom výmena a doplnenie mobiliáru, ktorý je v zlom stave.

Priestor námestia je po rekonštrukcií, no aj v tomto prípade by bolo vhodné pozmeniť koncepciu. Jeho charakter a funkciu, ktorú by mal plniť narúša automobilová doprava. Preto by som navrhla uzavrieť ho a vytvoriť pešiu zónu. Výsadbu stromov jedného druhu by bolo vhodné doplniť ďalšími druhmi. Vhodná by bola výsadba krov. Na námestí sa nachádzajú drevené nádoby s výsadbou letničiek. Namiesto nich by som odporúčala vyhradiť plochy na výsadbu trvaliek.

6 Diskusia

Na základe zhromaždených materiálov a vypracovaných analýz sme získali množstvo informácií o danom území. Poznáme históriu mesta, prírodné podmienky, aj usporiadanie prvkov architektúry a zelene. Keďže podkladové informácie boli čerpané z dôveryhodných zdrojov, alebo zisťované podľa zaužívaných metodík výsledné výstupy odzrkadľujú súčasný stav vybraných verejných priestorov v obci Svätý Jur.

Účelom pri zhromažďovaní týchto poznatkov a vypracovávaní výstupov bolo získať podklady na následné kvalitné vyhotovenie návrhov riešenia týchto verejných priestorov. Predbežné rozloženie častí podľa funkcií v danom priestore a nutné úkony v budúcnosti sú zaznačené v hmotovej štúdií. V nej bolo vychádzané z negatívnych prvkov, ktoré daný priestor ovplyvňujú, a predbežnom návrhu na ich odstránenie.

Pri parku na Dukelskej ulici je hlavným problémom prehustená a zanedbaná výsadba stromov a absencia krov slúžiacich ako výplň. Výsadba neplní svoju funkciu doplnenia pomníkov, na ktorú bola pôvodne určená. Tento park je pomerne frekventovaný, aj ako prechod pre obyvateľov k medzimestskej doprave. Mal by byť preto premenlivý a zaujímavý, čo by sa dalo dosiahnuť zapojením výsadby trvaliek, prípadne kvitnúceho trávnik. Pri návrhu by tiež nemalo byť zabudnuté na výmenu mobiliáru, ktorý je v súčasnosti v dezolátnom stave. Tento verejný priestor by bolo možné rozdeliť tak, aby aj napriek svojim malým rozmerom mohol plniť súčasne tri funkcie a to aby zeleňou dopĺňal a podporoval význam pomníkov, poskytoval miesto na odpočinok a slúžil ako estetický prechod pre obyvateľov, ktorí tade prechádzajú každodenne.

Priestor námestia je po nedávnej rekonštrukcii, ale aj tu vidíme prvky, ktoré potláčajú jeho charakter centrálnej zóny historického vinárskeho mestečka. Ako hlavné negatívum vyzorované z terénneho prieskumu aj analýz uvádzam, že tento priestor je prejazdný pre automobilovú dopravu. Bolo by vhodné námestie uzavrieť aby slúžilo ako pešia zóna iba pre chodcov. Cez toto námestie prechádzajú tiež turisti do na turistickú trasu do Malých Karpát. Z historického hľadiska bol nesprávne volený povrch námestia, v súčasnosti je tu použitá betónová zámková dlažba. K výsadbe drevín, ktorú tvorí prevažne jeden druh, by som doplnila výsadbu aj iných druhov stromov nižšieho vzrastu, prípadne krov, aby aj tu boli vytvorená druhová diverzita. Pri výbere druhov by som odporúčala vychádzať z potenciálnej vegetácie tejto oblasti.

Pri spracovávaní už konkrétnych návrhov je v každom prípade nutné prihliadať v čo najväčšej miere na zachovanie historickej a reprezentačnej funkcie námestia, v druhom prípade na poskytnutie potrebného priestoru pre obyvateľov. V záujme obce a investorov by sa v návrhoch mali funkčné prvky priestorov v čo najväčšej miere zachovať, prípadne nájsť pre ne novú funkciu. Nemalo by to však byť na úkor kvality týchto priestorov.

7 Záver

Verejné priestory vidieka na Slovensku sú miesta určené na stretávanie sa obyvateľov a zároveň priestory reprezentujúce pred návštevníkmi. Pri ich tvorení alebo rekonštrukcii sa kladie dôraz na zachovanie historickej hodnoty a vzhľadu typického pre danú oblasť. Tieto miesta dotvárajú kompozíciu obytných stavieb, budov občianskej vybavenosti a historických a sakrálnych objektov. Pokiaľ tieto objekty nemajú jednotnú štruktúru, mali by verejné priestory slúžiť zároveň ako prechodný spájajúci prvok.

Moja práca sa venuje riešeniu konkrétnych verejných priestorov obce Svätý Jur, kde analyzuje centrálnu historickú časť obce, a na druhej strane zobrazuje aj aktuálny stav parku obvodového významu v obytnej zóne. Výstupy ukazujú súčasný stav týchto priestorov v podobe analýz. Analýzy nahliadajú na dané priestory ako na miesta, ktoré slúžia obyvateľom rôznymi spôsobmi, a to z pohľadu dopravy, funkčno-priestorového usporiadania, z historického hľadiska a ďalších. Po ich spracovaní získavame podklad na vyhotovenie návrhov riešenia verejných priestorov. Zhrnutie hlavných faktov uvedených v analýzach a predbežné priestorové usporiadanie je zobrazené v hmotovej štúdií. Tá slúži ako priamym podklad pre rozhodnutia o využívaní riešeného územia.

Kvalitu týchto verejných priestorov je možné zabezpečiť po komplexnom rozbere negatívnych prvkov vplývajúcich na riešené územie a ich následnom odstránení v čo najvyššej miere. Toto bude cieľom pri vypracovávaní návrhov riešenia verejného priestoru obce Svätý Jur, ktoré môžu byť predmetom diplomovej práce.

8 Použitá literatúra

1. Cumberlidge C., Musgrave L.: Design ad landscape for people, China: Thames & Hudson, 2007, s. 224
2. Gehl J., Gemzøe L.: Nové městské prostory, 2002 ERA 21, s. 255
3. Losantos Á.: Urban landscape, Barcelona: LOFT Publications, 2000, s.261
4. Miková K., Paulíková M., Paulíniová Z.: Verejné prostory, Bratislava: Ekopolis,2010
5. Matthew Carmona, Claudio de Magalhães, Leo Hammond: Public spaces the management dimension, 2008 Taylor & Francis e-Library
6. Erbelová, J. (2009): Pro koho sa mění postsocialistické město? Varšava
7. Dolores Hayden: The power of place: Urban landscapes as public history, books.google.com, 1995
8. Mohr J. C. B.:Jahrbuch des öffentlichen Rechts, Tübingen: Neue Folge, 2000
9. Pile J.: A History of interior design, London: Laurence King Publishing, 2000
10. Prokop L., Blass-Plaatcher K.: Public Art Lower Austria, Wein: SpringerWienNewYork, 2004
11. Turcsány, Juraj a kol. Svätý Jur 1209-2009 : Dejiny písané vínom. Svätý Jur : Mesto Svätý Jur, 2009, 256 s.
12. Verešík, J., 1974: Vidiecke sídla. In Slovensko -- Lud -- I. ast. Obzor, Bratislava.
13. Stanová V., Valachovič M.: Katalóg biotopov Slovenska. Daphne-Inštitút aplikovanej ekológie, Bratislava, s. 255
14. Ferko V.: Kniha o Slovensku, Bratislava: Mladé letá,1978, s. 307
15. Löw J., Míchal I.: Krajinný ráz, Lesnická práce: Kostelec nad Černými lesy, 2003. s. 551
16. Feriancová, Ľ. 2005. Obnova zelene vidieckého sídla. 1. vyd. Nitra: SPU, s. 102. ISBN 80-8069-512-1

Internetové zdroje

1. <http://www.priestory.sk/urbospace.html>
2. <http://www.intenda.sk/node/34>
3. <http://www.ekopolis.sk>
4. <http://www.pps.org/placemaking>
5. http://www.svatyjur.sk/data/old_web/phsr-sv-jur-prilohy.pdf
6. <http://www.podnemapy.sk/portal/verejnost/bpej/bpej.aspx>
7. <http://www.stanica.sk/stanica>
8. <http://www.kulturpark.sk/3/onas>
9. http://www.vrutky.sk/textsvk/urban_studia_centra_Vrutky_sprava.pdf

Prilohy